

Prof. dr Sadmira Karović, Vanredni profesor za krivičnopravnu naučnu oblast, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Stalni edukator u JU Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine, karovic.s@hotmail.com

PRAVOSUDNA I APSOLUTNA ISTINA: NORMATIVNA I ČINJENIČNA ISTINA

Pitanje istine uvijek je bilo predmet brojnih intrigantnih rasprava u stručnim i naučnim krugovima, tj. da li je cilj krivičnog postupka spoznaja istine, te da li je pravilnom primjenom prava moguće dostići spoznaju o istini koja se odnosi na neki konkretan događaj (krivičnu stvar) iz prošlosti. Intencija pokretanja i sprovođenja konkretnog krivičnog postupka jeste da se spozna istina o nekom događaju iz prošlosti, odnosno krivičnoj stvari, te da se na temelju utvrđenih pravno relevantnih činjenica u konačnici donose ispravna i zakonita odluka suda kojom se konkretna krivična stvar rješava. Pozitivna stvar jeste višestепенost odlučivanja odnosno kritičko preispitivanje odluke suda (redovni vanredni pravni lijekovi) ali se to preispitivanje opet odnosi na određene činjenice, dokaze u okviru određenog krivičnopravnog zahtjeva koji opet ne može obuhvatiti apsolutnu spoznaju ili apsolutnu istinu.

Pravilna primjena procesnog i materijalnog prava i donošenje odluke suda o konkretnoj krivičnoj stvari je limitirano, posebno uvažavajući da se radi o utvrđivanju pravno relevantnih činjenica iz prošlosti. Također, u ovom slučaju u fokusu interesovanja je pravna istina koja se oblikuje na temelju pravno relevantnih činjenica, s obzirom da se ne obuhvataju i druge činjenice koje su po svom sadržaju, prirodi i drugim specifičnostima važne i interesantne za druge društvene nauke. Idealna situacija bi bila kada bi se na zakonit način prikupili svi potrebni dokazi neophodni za vođenje i okončanje krivičnog postupka. Protok vremena od momenta samog čina određenog događaja ili krivične stvari do momenta pokretanja i sprovođenja krivičnog postupka praktično puno znači na planu efikasnosti krivičnog pravosuđa. Pitanje dokazivosti je neposredno i usko pvezano sa pitanjem utvrđivanja spoznaje o istini. Dakle primjećujemo taj očiti raskol između normativnog i stvarnog jer su mogućnosti i kapaciteti krivičnog

pravosuđa ograničeni u kontekstu spoznaje istine, odnosno utvrđivanja pravno relevantnih činjenica na temelju kojih je moguće izvesti pravilan zaključak.

Također, krivični postupak, njegovo pokretanje i sprovođenje kroz sve procesne faze, od istrage pa sve do okončanja krivičnog postupka, neposredno je povezano i uslovljeno određenim standardima dokazivanja koji opet po svojoj prirodi, svrsi ne mogu obuhvatiti i precizirati sveobuhvatnu i svestranu istinu o nekom događaju. Standardi dokazivanja su različiti i zavise od procesne faze ali suštinski oni predstavljaju određeni stepen sumnje i vjerovatnoće koji se u određenim procesnim fazama kritički (pre)ispituje, odnosno utvrđuje pravilnom primjenom procesnog prava od strane nadležnih krivičnoprocesnih subjekata, uvažavajući njihovu nadležnost. Ideano bi bilo kada bi krivični postupka mogao dati odgovor na pitanje: šta je istina? S druge strane, krivični postupak se odvija u okviru određenog krivičnogpravnog zahtjeva nadležnog tužioca i njegova primarna zadaća jeste utvrđivanje kaznene odgovornosti u konkretnom slučaju tj. da li je određeno XY lice krivično odgovorno ili je nevino. Dakle, pokretanjem i sprovođenjem krivičnog postupka utvrđuje se i preispituje opravdanost i svrsishodnost postavljenog krivičnogpravnog zahtjeva.

Pitanje istine se može razmatrati kroz preduzimanje određenih aktivnosti na planu utvrđivanja postojanja konkretnog krivičnog djela ali i u ovom slučaju prepoznajemo da je krivično pravosuđe limitirano upravo iz razloga nemogućnosti dostizanja spoznaje o istini, odnosno nemogućnosti pribavljanja svih pravno relevantnih činjenica koje se odnose na konkretnu krivičnu stvar kako bi se sklopila kompletna slika ili mozaik o određnoj krivičnoj stvari ili događaju. Pored navedenog, humanizacija savremenog krivičnog procesnog prava sadrži određene principe, odnosno načela na kojima se zasniva krivični postupak kao što su: načelo zakonitosti, pretpostavka nevinosti, jednakosti oružja, načelo kontradiktornosti i dr., koji djelimično u procesnom smislu onemogućavaju ili otežavaju spoznaju o istini koja se odnosi na određenu krivičnu stvar.

Iz naprijed navedenog proizilazi da ne možemo poistovjetiti ili staviti znak jednakosti između činjenične istine i normativne istine, s obzirom na postojeći raskol između stvarnog i normativnog koji se temelji na nemogućnosti krivičnog pravosuđa da spozna apsolutnu istinu. Pored navedenog, postavlja se pitanje adekvatnosti zakonske norme, odnosno da li ona po svom sadržaju i svrsi odgovara realnim istražno – dokaznim potrebama, s obzirom da se kriminalitet „usavršava i modernizuje“ tako da se pojavljuju i neki novi fenomenološki

oblici kriminaliteta, posebno kada se radi o visokotehnološkom kriminalitetu koji predstavlja izazov za savremeno krivično pravo. Pred zakonodavcem su brojni i raznovrsni izazovi kada je u pitanju efikasna i energična borba protiv kriminaliteta a posebno kada se radi o specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta koji zahtijevaju adekvatne i srazmjerne odgovore, odnosno rješenja materijalne i procesne prirode. Dakle, prepoznavamo da se krivičnoprocesno zakonodavstvo mora suočiti sa savremenim izazovima na planu blagovremenog, efikasnog i zakonitog otkrivanja i dokazivanja postojanja krivičnih djela, te pitanja adekvatnosti zakonske norme prihvatiti kao ključni prioritet. Ukoliko su kapaciteti i mogućnosti krivičnog pravosuđa ograničeni neadekvatnom zakonskom normom ili na drugi način onda je sasvim logično da ne možemo doći do spoznaje o istini o određenom događaju ili krivičnoj stvari. Standard „van razumne sumnje“ koji je preuzet iz država koje pripadaju anglosaksonskoj pravnoj tradiciji, na temelju kojeg se donosi odluka suda kojom se konkretna krivična stvar rješava ne znači da se radi o spoznaji istine već o utvrđenim pravnom relevantnim činjenicama u okviru postojećeg krivičnogpravnog zahtjeva. Shodno navedenom, utvrđeno činjenično stanje na nesumnjiv i pouzdan način, pravilnom primjenom prava u krivičnom postupku od strane nadležnih krivičnoprocesnih subjekata, po prirodi stvari ne znači nužno da smo spoznali istinu o određenoj krivičnoj stvari., s obzirom na naprijed navedene ograničenosti krivičnog pravosuđa. Ako nešto nije pravno utvrđeno, tj. nije dokazano u krivičnom postupku, to ne znači da to nepostoji ili da se nije dogodilo. Pitanje je koliko pravna/pravosudna istina (ne)odgovara stvarnoj istini.